

KLASZTOR KANONIKÓW REGULARNYCH W CZERWIŃSKU W ŚWIETLE RELACJI DO RZYMU BISKUPÓW PŁOCKICH OD KOŃCA XVI DO KOŃCA XVIII WIEKU

Obowiązek składania pisemnych relacji biskupów o stanie diecezji wprowadził papież Sykstus V (1585-1590) bullą *Romanus pontifex*, ogłoszoną 20 XII 1585 r. Miała być ona jednym z etapów reformy Kościoła po soborze trydenckim. Okres składania relacji bulla określała na 3, 4, 5 i 10 lat. Biskupi Polscy a także niemieccy, francuscy, hiszpańscy, belgijscy, czescy, węgierscy, angielscy, szkoccy, irlandzcy oraz inni, których diecezje znajdowały się w pobliżu Morza Północnego i Bałtyckiego a także na wyspach Morza Śródziemnego zostali zobowiązani do składania relacji co cztery lata. Warto zaznaczyć, że papież Sykstus V ustanowił bardzo surowe kary na uchylających się od obowiązków zawartych w treści bulli aż do pozbawienia biskupa wszelkich funkcji kościelnych i administracyjnych oraz udziału w dochodach z diecezji. Praktyka była różna. W każdym razie zapis o karach zniósł dopiero papież Pius IX w 1869 r.¹

Dla biskupów polskich co cztery lata odbywanie *visitatio* i składanie relacji było zbyt uciążliwe stąd też 24 IV 1590 r. zwrócili się oni z prośbą o zwolnienie z *visitatio liminum* i nadsyłania relacji aż do nadejścia lepszych czasów w Polsce². Stolica Apostolska nie uwzględniła prośby episkopatu polskiego. Najstarsza relacja z diecezji płockiej pochodzi z 1595 r. czyli z okresu rządów biskupa Wojciecha Baranowskiego (1591-1607)³. Biskup ten – jeden z najwybitniejszych

¹ T. Długosz, *Biskupia visitatio liminum*, Lwów 1933 s. 26; W. Graczyk, *Diecezja płocka w relacjach do Rzymu biskupa Stanisława Lubieńskiego (1627-1640)*, „Studia Płockie”, 30/2002, s. 267-268.

² S. Przygodzki, *Bulla papieża Sykstusa V de visitandis liminibus apostolorum i stanowisko wobec niej biskupów polskich*, „Collectanea Theologica” 1933 nr 13, s. 320-322.

³ AV (fotokopia ADP) Relacja o stanie diecezji biskupa W. Baranowskiego z 1595 r., bez sygn.

przedstawiciele episkopatu polskiego doby potrydenckiej – bardzo gorliwie przestrzegał obowiązku składania relacji do Rzymu. Do 1607 r. kiedy został przeniesiony na biskupstwo włocławskie oprócz wspomnianej relacji z 1595 r. złożył jeszcze w: 1598, 1602 i 1605 r.⁴ Takiej sumienności nie wykazywali już kolejni biskupi płocki choćby Marcin Szyszkowski (1607-1616)⁵, który przesłał zaledwie jedną relację i to dopiero w 1614 r.⁶, zaś Henryk Firlej (1617-1624) i Hieronim Cielecki (1624-1627)⁷, w czasie swoich rządów diecezją płocką nie przesłali żadnej relacji do Rzymu. Trzeba podkreślić, że nie odbiegało to od ówczesnych standartów Kościoła polskiego. Zasadniczo podczas trwających kilka lub kilkanaście lat rządów diecezją biskupi zdobywali się na złożenie zaledwie jednej relacji⁸. W przypadku diecezji płockiej od końca XVI do początku XIX w., więcej niż jedną relację przedstawili do Rzymu następujący biskupi: Wojciech Baranowski, Stanisław Łubieński (1627-1640), Andrzej Stanisław Kostka Załuski (1723-1736) i Józef Eustachy Szembek (1753-1758).

W sumie w Archiwum Diecezjalnym w Płocku od końca XVI do końca XVIII w. zachowało się 19 relacji sporządzonych i wysłanych w następujących latach: 1595 (biskup Wojciech Baranowski), 1598 (bp Wojciech Baranowski), 1602 (bp Wojciech Baranowski), 1605 (bp Wojciech Baranowski), 1614 (bp Marcin Szyszkowski), 1630 (bp Stanisław Łubieński), 1636 (bp Stanisław Łubieński), 1649 (bp Karol Ferdynand Waza), 1665 (bp Jan Gembicki), 1677 (bp Bonawentura Madaliński), 1696 (bp Andrzej Chryzostom Załuski), 1717 (bp Ludwik Bartłomiej Załuski), 1728 (bp Andrzej Stanisław Kostka Załuski), 1733 (bp Andrzej Stanisław Kostka Załuski), 1744 (bp Antoni Sebastian Dembowski), 1753 (bp Józef Eustachy Szembek), 1757 (bp Józef Eustachy Szembek), 1778 (bp Michał Jerzy Poniatowski) i 1786 (bp Krzysztof Hilary Szembek). Przechowywane są jeszcze w Archiwum dwie relacje XIX – wieczne ale te zostały sporządzone już po

⁴ AV (fotokopia ADP) Relacje o stanie diecezji biskupa W. Baranowskiego z 1598, 1602, 1605 r., bez sygn.

⁵ Z. S z o s t k i e w i c z, *Katalog biskupów obrządku łacińskiego przedzbiorowej Polski*, Rzym 1954, s. 176.

⁶ AV (fotokopia ADP) Relacja o stanie diecezji biskupa M. Szyszkowskiego z 1614 r., bez sygn.

⁷ T. Z e b r o w s k i, *Zarys dziejów diecezji płockiej*, Płock 1976, s. 56-57.

⁸ W. M ü l l e r, *Diecezja krakowska w relacjach biskupów z XVII-XVIII wieku*, „Roczniki Humanistyczne”, 12/1965, z. 2, s. 35.

kasacie klasztoru kanoników regularnych w Czerwińsku a zatem nie zostaną uwzględnione w niniejszym przedłożeniu.

Wyżej wymienione relacje dają pewien wgląd w kontakty pomiędzy biskupami płockimi a opactwem czerwińskim. Informacje w nich zawarte nie są szczegółowym ich opisem co raczej krótkim stwierdzeniem istniejącego stanu rzeczy. Niektóre z nich jak choćby relacja biskupa Marcina Szyszkowskiego z 1614 r.⁹ jest praktycznie literalnym powtórzeniem wcześniejszej relacji biskupa Wojciecha Baranowskiego z 1605 r.¹⁰ Jeszcze inne np. relacja biskupa Józefa Eustachego Szembeka z 1757 r. zawiera jedynie lakoniczną informację „*Abbatia [...] in Czerwinsk Canoniorum Regularium Lateranensium*”¹¹, zaś relacja biskupa Ludwika Bartłomieja Załuskiego z 1717 r. sporządzona zaledwie na dwóch kartach *in folio* wogóle nie wzmiankuje o opactwie czerwińskim¹². Pomimo tych widocznych braków można jednak na podstawie wzmiankowanych relacji wyrobić sobie pewien obraz opactwa kanoników regularnych w Czerwińsku widzianego oczyma biskupów płockich.

Jak już zaznaczono pierwsze cztery relacje przypadają na czas rządów w diecezji płockiej biskupa Wojciecha Baranowskiego. Był to jeden z najwybitniejszych przedstawicieli episkopatu polskiego doby potrydenckiej, głęboko zatroskany o reformę kościoła w diecezji płockiej w okresie *tridentinum*. W przesłanych relacjach przedstawia dość krytyczny obraz religijno-moralny diecezji płockiej na przełomie XVI/XVII w. nie oszczędzając również duchowieństwa. Ogólnie podkreślił w relacji z 1595 r. co zresztą powtórzył w relacji z 1598 r., że duchowieństwo diecezji płockiej prezentuje niski poziom wykształcenia, jest nieskore do pracy duszpasterskiej a ponadto nie stroni od zajęć nie licujących ze stanem duchownym (pijaństwo, rozpusta)¹³. Nie lepiej wypadła ocena zakonników obecnych w klasztorach na terenie diecezji płockiej. Biskup jednoznacznie podkreślił szerzące się rozluźnienie obyczajów i brak właściwej dyscypliny w klasztorach.

⁹ AV (fotokopia ADP) Relacja o stanie diecezji biskupa M. Szyszkowskiego z 1614 r., bez sygn.

¹⁰ AV (fotokopia ADP) Relacja o stanie diecezji biskupa W. Baranowskiego z 1605 r., bez sygn.

¹¹ AV (fotokopia ADP) Relacja o stanie diecezji biskupa Józefa Eustachego Szembeka z 1757 r., bez sygn.

¹² AV (fotokopia ADP) Relacja o stanie diecezji biskupa Ludwika Bartłomieja Załuskiego z 1717 r., bez sygn.

¹³ Relacje z 1595, 1598 r., bez sygn.

Przykładem tego jest choćby postawa kanoników regularnych z Czerwińska, którzy – jak zaznaczył biskup Baranowski w relacji z 1595 r. – nie chcą okazywać jemu jako biskupowi płockiemu posłuszeństwa, na terenie którego diecezji znajduje się klasztor czerwiński. Dotyczyło to przede wszystkim zakonników zaangażowanych w duszpasterstwie, pracujących w prepozyturach. Konflikt musiał trwać od długiego czasu, co więcej biskup Baranowski zapewne rozmawiał z nimi w tej sprawie, skoro jak podkreślił w relacji z 1595 r., zakonnicy czerwińscy niezmiennie twierdzą, że biskupowi płockiemu winni są jedynie uszanowanie, natomiast posłuszeństwo opatowi klasztoru czerwińskiego¹⁴. Można postawić w tym miejscu pytanie czy biskup Baranowski, mając przecież pełnomocnictwa papieskie do wizytowania i przeprowadzania reformy w zakonach podjął jakieś kroki zmierzające do naprawy sytuacji w konwencie czerwińskim? Odpowiadając na to pytanie trzeba stwierdzić, że nie, zapewne z tej przyczyny, iż od 1600 r. opatem komendataryjnym klasztoru czerwińskiego został Jerzy Zamoyski, bliski krewny kanclerza Jana Zamoyskiego, zresztą rok później prekonizowany na biskupa chełmskiego. Komendę czerwińską zatrzymał aż do śmierci w 1621 r.¹⁵

Chociaż biskup Wojciech Baranowski nie ingerował w życie religijno-moralne zakonników czerwińskich, to w czasie swoich rządów usiłował wpłynąć na opata czerwińskiego by ten zwiększył uposażenie szkoły istniejącej przy kolegiacie św. Michała w Płocku. Należy zaznaczyć, że scholastykami kolegiaty św. Michała w Płocku byli każdorazowi opaci czerwińscy. Do ich obowiązków należało zabezpieczenie środków materialnych na utrzymanie nauczyciela i szkoły. Uposażenie szkoły stanowiła wieś Osmolin, nadana ok. 1240 r. przez księcia Bolesława I¹⁶. Pod koniec XVI w. dochody te były niewystarczające. W 1598 r. ówczesny rektor szkoły Michał z Miszewa skarżył się, że scholastyk wypłaca mu rocznie kwotę 5 zł i 15 groszy ze wsi Osmolin i kwota ta nie pokrywa wszystkich wydatków związanych z utrzymaniem szkoły i nauczyciela. Pomocą – podkreślał rektor – służą rodzice uczniów wspomagający nauczyciela¹⁷.

¹⁴ Relacja z 1595 r., bez sygn.

¹⁵ H. Folwarski, *Poczet opatów klasztoru kanoników regularnych w Czerwińsku*, „Nasza Przeszłość”, t. 6:1957, s. 27-29; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992, s. 234.

¹⁶ T. Żebrowski, *Kolegiata świętego Michała w Płocku i szkoła kolegiacka (około 1150-1612)*, w: *Małachowianka. Dzieje najstarszej z istniejących polskich szkół*, red. W. Koński, Płock 2000, s. 16.

¹⁷ A. J. Nowowiejski, *Monografia historyczna*, Płock 1930, s. 556.

Zatem biskupowi Baranowskiemu – założycielowi w 1594 r. w Pułtusk, seminarium duchownego – dla diecezji płockiej, zależało również na podniesieniu poziomu nauczania w szkole kolegiackiej, usytuowanej w pobliżu katedry płockiej. Wobec tego postulował aby kanonicy kapituły kolegiackiej (w tym również scholastyk) 1/3 dochodów ze swoich prebend przeznaczili na utrzymanie szkoły. Zabiegi te nie przyniosły spodziewanego rezultatu przede wszystkim z powodu zdecydowanego sprzeciwu ze strony opata czerwińskiego, na co uskarżał się biskup – reformator w relacji do Rzymu z 1605 r.¹⁸

Brak widocznej poprawy w sferze religijno-moralnej i dyscyplinarnej w konwencie czerwińskim należy odnotować za rządów następcy Baranowskiego, biskupa Marcina Szyszkowskiego, który w przesłanej w 1614 r. relacji do Rzymu, odnośnie do klasztoru czerwińskiego, zawarł te same informacje co i jego poprzednik na biskupstwie płockim. Nie przeszkodziło to jednak biskupowi Marcinowi Szyszkowskiemu w udzieleniu zgody opatowi czerwińskiemu, Jerzemu Zamoyskiemu na wykonywanie aktów wszystkich święceń (niższych i wyższych), w stosunku do zakonników konwentu czerwińskiego¹⁹. Co więcej po śmierci opata Zamoyskiego, kiedy komendatariuszem czerwińskim został mianowany w 1621 r., sekretarz wielki koronny i bratanek biskupa płockiego Marcina Szyszkowskiego, Mikołaj Szyszkowski, zakonnicy czerwińscy wystąpili do nowego opata z żądaniem przeprowadzenia rozbudowy świątyni i klasztoru, na co miał przeznaczyć po 1000 florenów rocznie aż do ukończenia prac. Opat przyjął żądania konwentu, a nad ich wykonaniem miał czuwać biskup płocki Henryk Firlej (1617-1624).

Zarówno jeden jak i drugi nie wywiązali się chyba z przyjętych zobowiązań, zwłaszcza, że już 6 III 1624 r. biskup Firlej otrzymał nominację króla Zygmunta III Wazy na stolicę arcybiskupią w Gnieźnie²⁰. Z kolei o tym, że opat Mikołaj Szyszkowski nie podjął się rozbudowy kościoła i klasztoru świadczy zapis zawarty w relacji do Rzymu z 1630 r. sporządzonej przez biskupa Stanisława Łubieńskiego. Ten gorliwy pasterz Kościoła płockiego informował Stolicę Apostolską, że kościół i klasztor kanoników regularnych w Czerwińsku

¹⁸ Relacja z 1605 r., bez sygn; W. Müller, *Diecezja płocka od drugiej połowy XVI wieku do rozbiorów*, „Studia Płockie”, 3/1973, s. 179.

¹⁹ H. Folwarski, *Poczet opatów...*, s. 28.

²⁰ K. Śmigiel, *Słownik biograficzny arcybiskupów gnieźnieńskich i prymasów Polski*, Poznań 2002, s. 192.

popada w ruinę i niezbędne jest podjęcie prac remontowych²¹. Być może na początku lat 30-tych XVII w. rozpoczęły się jakieś prace remontowe w świątyni klasztornej – niewiadomo czy na skutek relacji biskupa Łubieńskiego, czy spóźnionego dotrzymania zobowiązań opata Szyszkowskiego – gdyż jak odnotował Henryk Folwarski – na podstawie zapiski z 8 IV 1633 r. w świątyni klasztornej została wybudowana nowa zakrystia z żelaznymi drzwiami, ponadto zostały odnowione wieże kościoła i wymienione okna, które zaopatrzone w żelazne kraty²².

Łubieński w wyżej wymienionej relacji oprócz oceny stanu zachowania świątyni klasztornej i klasztoru, przedstawił również swoje uwagi odnośnie do życia konwentu, podkreślając brak właściwego zachowania dyscypliny i reguły zakonnej przez kanoników czerwińskich²³, co zresztą powtórzył również w następnej relacji przesłanej w 1636 r. w której czytamy „[...] *ne omnino religiosa disciplina istie disolvatur aliquantisper providet*”²⁴.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że biskupi płocki nie mieli wielkiego wpływu na poprawę dyscypliny zakonnej zarówno w klasztorze czerwińskim jak i innych klasztorach znajdujących się na terenie ich diecezji. Były one bowiem wyjęte spod władzy ordynariusza. Biskupi wprawdzie usiłowali wpływać, zwłaszcza w sprawach duszpasterskich tam gdzie zakonnicy prowadzili parafie ale nie przynosiło to większych rezultatów²⁵. Przykładem mogą tu być odnośne statuty ogłoszone na synodzie biskupa Karola Ferdynanda Wazy (1640-1655) w 1643 r. Przypominały one o władzy biskupa diecezjalnego w związku z prowadzonym duszpasterstwem w prepozyturach zakonnych. Zakonnicy dopuszczający się rażących zaniedbań w prowadzonych przez siebie parafiach mieli być surowo karani²⁶.

Zapisy synodalne nie spowodowały chyba większej poprawy dotychczasowego stanu rzeczy skoro biskup Andrzej Chryzostom Załuski (1692-1699), analogicznie jak jego poprzednicy na stolicy biskupiej w Płocku w odniesieniu do zakonników klasztoru w Czerwińsku w przesłanej w 1696 r. relacji zaznaczył, że w klasztorze dostrzega się brak troski o dyscyplinę zakonną oraz dostrzegalne są rażące niepo-

²¹ Relacja z 1630 r., bez sygn.

²² H. F o l w a r s k i, *Poczet opatów...*, s. 30.

²³ Relacja z 1630 r., bez sygn.

²⁴ Relacja z 1636 r., bez sygn.

²⁵ W. M ü l l e r, *Diecezja płocka od drugiej połowy XVI wieku do rozbiorów*, „Studia Płockie”, 3/1973, s. 182.

²⁶ D. K i s i e l, *Recepcja reformy trydenckiej w diecezji płockiej*, Pułtusk 2004, s. 200-201.

rządki²⁷. Nieporządki na które wskazał biskup Załuski w relacji do Rzymu związane były z rozdwojonym wyborem opata konwentu czerwińskiego na początku 1689 r. Pamiętając o wcześniejszych zastrzeżeniach jakie podnosił konwent, że w przypadku śmierci lub ustąpienia opata, godność opacką otrzyma członek ich zgromadzenia, przedstawiono wówczas konwentowi jako opata czerwińskiego, kanonika regularnego konwentu krakowskiego i prepozyta mstowskiego, Mikołaja Ignacego Wyżyckiego²⁸.

Podczas wyborów jakie odbyły się 14 II 1689 r. część konwentu uznała Wyżyckiego opatem natomiast pozostała część wybrała opatem dotychczasowego przeora klasztoru w Czerwińsku, Adama Małowieskiego. Zakonnicy, którzy opowiedzieli się po stronie Małowieskiego złożyli protest w Nuncjaturze Apostolskiej w Warszawie przeciwko uzurpatorowi Wyżyckiemu. To wprowadziło rozdwojenie wśród zakonników czerwińskich. Sprawa zakończyła się dopiero śmiercią Adama Małowieskiego 2 III 1694 r. Kilkanaście lat trwające rozdwojenie w klasztorze czerwińskim nie sprzyjało poprawie jakości życia religijnego a i później opat Wyżycki – jak zaznaczył biskup Załuski – nie wykazywał większego zainteresowania sprawami konwentu i klasztoru²⁹.

Dostrzegając ten od wielu lat trwający brak poprawy dyscyplinarności religijnej wśród zakonników czerwińskich, zwłaszcza zaangażowanych w duszpasterstwo na terenie diecezji płockiej, biskup Andrzej Stanisław Kostka Załuski (1723-1736) w przesłanej w 1727 r. relacji do Stolicy Apostolskiej prosił o odpowiednie wskazówki postępowania wobec niewystarczalności dotychczasowych środków (wizytacje, synody)³⁰. Biskup Andrzej Stanisław Kostka Załuski wskutek otrzymania nominacji w 1735 r. na kanclerza wielkiego koronnego musiał zrzec się biskupstwa płockiego. Został najpierw przeniesiony na biskupstwo łuckie a następnie chełmińskie. Jako dodatkowe uposażenie

²⁷ AV (fotokopia ADP) Relacja o stanie diecezji biskupa Andrzeja Chryzostoma Załuskiego z 1696 r., bez sygn; W. M ü l l e r, *Diecezja płocka...*, s. 190.

²⁸ Wyżycki Mikołaj Ignacy złożył profesję zakonną w 1670 r. Trzy lata później otrzymał święcenia kapłańskie. Przed 1685 r. został wybrany prepozytem w Mstowie. 11 IV 1699 r. został mianowany biskupem chełmińskim. Zmarł 16 VIII 1705 r. Por. K. Ł a t a k, *Kongregacja krakowska kanoników regularnych laterańskich na przestrzeni dziejów*, Kraków 2002, s. 39, przyp. 80; P. N i t e c k i, *Biskupi...*, s. 231.

²⁹ Relacja z 1696 r., bez sygn; H. F o l w a r s k i, *Poczet opatów...*, s. 40-41.

³⁰ AV (fotokopia ADP) Relacja o stanie diecezji biskupa Andrzeja Stanisława Kostki Załuskiego z 1727 r., bez sygn; H. F o l w a r s k i, *Poczet opatów...*, s. 49.

otrzymał jeszcze komendę opactwa czerwińskiego³¹. Będąc opatem czerwińskim miał więc możliwość przeprowadzenia gruntowniejszych reform w klasztorze. Nie podjął się jednak tego zadania. W czasie siedmioletnich rządów opackich dokonał jedynie rozgraniczenia dóbr klasztornych na opackie i konwenckie. Klasztor nie był z tego zadowolony uważając, że był on krzywdzący dla konwentu. Takie zbyt eksploatacyjne podejście Załuskiego do komendy czerwińskiej zawocowało później bardzo surową oceną jego osoby, wydaną przez późniejszego opata klaustralnego Mateusza Kraszewskiego, który określił go mianem najbardziej nienawistnego wobec zakonników³².

Najwięcej w dziedzinie reformy klasztoru czerwińskiego z wymienionych w analizowanym czasie uczynił biskup Michał Jerzy Poniatowski (1773-1785). Zanim jeszcze został biskupem płockim z nominacji swego brata króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, w 1765 r. otrzymał w komendę opactwo czerwińskie, które zresztą zachował aż do śmierci w 1794 r. Warto zaznaczyć, że komendę czerwińską zatrzymał będąc w latach 1773-1785 biskupem płockim oraz 1785-1794 arcybiskupem gnieźnieńskim i prymasem Polski³³. Jako biskup płocki w przesłanej w 1778 r. do Rzymu relacji, zwrócił uwagę na rażące zaniedbania w przestrzeganiu reguły zakonnej w klasztorze czerwińskim, brak okresu wprowadzającego w życie zakonne (nowicjatu) oraz studiów zakonnych. Skierował więc prośbę do Stolicy Apostolskiej o przysłanie delegatów w celu przeprowadzenia wizytacji klasztoru³⁴. Przychylając się do prośby biskupa, Stolica Apostolska pismem z dnia 14 III 1779 r. poleciła ustalić szczegóły mającej być przeprowadzonej wizytacji z nuncjuszem papieskim w Warszawie, Janem Andrzejem Archetti³⁵. Nuncjusz 16 V 1781 r. wyznaczył wizytatorów w osobach, Franciszka Drewnowskiego – kanonika kolegiaty warszawskiej i Tadeusza Paszkowskiego – kanonika kapituły katedralnej płockiej³⁶. Prawie

³¹ W 1746 r. przeszedł na biskupstwo krakowskie. Zmarł w Kielcach 16 XII 1758 r. Por. J. Wysocki, *Załuski Andrzej Stanisław*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 4, Warszawa 1983, s. 514-516; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 233.

³² H. F ol w a r s k i, *Poczet opatów...*, s. 49-50.

³³ M. M. G r z y b o w s k i, *Poniatowski Michał Jerzy*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3, Warszawa 1982, s. 408-413; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 169; K. Ś m i g i e l, *Słownik biograficzny...*, s. 273-280.

³⁴ AV (fotokopia ADP) Relacja o stanie diecezji biskupa Michała Jerzego Poniatowskiego z 1778 r., bez sygn; H. F ol w a r s k i, *Poczet opatów...*, s. 52.

³⁵ T. Ś l i w a, *Archetti Giovanni Andrea*, EK, t. 1, Lublin 1989, kol. 867-868.

³⁶ H. F ol w a r s k i, *Poczet opatów...*, s. 53.

trzy miesiące później 5 VIII rozpoczęła się wizytacja klasztoru czerwińskiego. Owocem jej były uchwały, które zostały następnie przyjęte przez zakonników na posiedzeniu kapituły generalnej 27 IV 1785 r.³⁷

Po wielu wcześniej podejmowanych przez biskupów płockich – bezskutecznie zresztą – próbach przeprowadzenia reformy dyscypliny zakonnej w klasztorze czerwińskim udało się to dopiero biskupowi Poniatowskiemu, który będąc równocześnie komendatariuszem czerwińskim nadzwyczaj dobrze orientował się w skali problemów.

Reasumując należy stwierdzić, że obraz klasztoru czerwińskiego w relacjach do Rzymu biskupów płockich od końca XVI do końca XVIII w. przedstawiał się dość smutnie. Komendataryjni opaci czerwińscy tego okresu – poza Michałem Jerzym Poniatowskim – nie wykazywali większego zainteresowania przeprowadzaniem koniecznych reform dyscypliny zakonnej wśród zakonników czerwińskich. Biskupi płoccy ograniczali się jedynie do piętnowania nadużyć, zwłaszcza w sferze działalności duszpasterskiej, w ogłaszanych uchwałach synodalnych starali się znaleźć właściwe środki zaradcze ale nie mieli skutecznego narzędzia do ich egzekwowania bowiem zakonnicy podlegali jurysdykcji przełożonych zakonnych a nie biskupów diecezjalnych.

Waldemar GRACZYK – ks. prof. dr hab., kierownik katedry Historii Mazowsza na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych UKSW w Warszawie; profesor Historii Kościoła i dyrektor Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Autor opracowań naukowych z dziejów Mazowsza i diecezji płockiej w okresie przełomu średniowiecza i epoki nowożytnej. W dużej mierze dotyczą one roli episkopatu mazowieckiego na tle polityki mazowieckiej i polskiej.

³⁷ Tamże.